

ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ

Віра Зайченко

●

НОВОБІЛОУСЬКА СВЯТО-ТРОЇЦЬКА ЦЕРКВА ТА ЇЇ ПАРАФІЯ

Село Новий Білоус (сучасна назва) Чернігівського району Чернігівської області за свою історію мало три назви: Ляхів Білоус, Євтухів Білоус та Новий Білоус. Сучасні джерела вказують на 1648 р. як на час першої згадки про нього.¹ Проте підтвердження цієї дати в чернігівських архівах знайти не вдалося. Висновок про існування в цей час вказаного населеного пункту можна зробити, спираючись на акт продажу млина у Старому Білоусі, датований 1648 роком.² Першу назву поселення подає акт 1690 року: “Радко Редка житель села Ляхова Белоуса продал ниву при селе Белоусе... пану Николаю Кгрембецкому сотнику роискому”³. Ця назва могла закріпитися за часів польського панування, коли в селі були володіння Станіслава Кохановського.⁴ При вигнанні поляків він пристав до козаків і утримав за собою ці маєтності, прибравши прізвище Коханенка, був полковим сотником, наказним полковником Чернігівського полку у 1659 та 1662 роках.⁵ Перейменування села відбулося, вірогідно, у зв’язку з отриманням ним статусу сотенного. Коли саме це сталося - невідомо, але приблизну дату можна встановити, спираючись на сучасні видання про гетьманську адміністрацію.⁶ Виходячи з хронологічних даних про білоуських сотників, можна стверджувати, що у 1660-і роки сотня вже існувала. Якою вона була тоді за розміром, вже, мабуть, ніхто не дізнається. А за “Генеральним следствием о маєтностях Черниговского полка 1729-1730 рр.” та за переписом 1731 р. (Черниговские епархиальные известия. - 1863. - № 17. Прибавления. - 564) до сотні належали, крім сотенного, села Старий Білоус, Жукотки, Терехівка, Суличівка, Сядричі, Рогоща, Яцево, Лопатин, Товстоліси, Чорторійка, Мохнатин, Рудка, Юрїївка, Малий Листвен, Гучин, Хмельниця, Брусилів, Бобровиця.

Другу назву село отримало від імені одного з перших поселенців (а можливо, першого) Євтуха. Згадка про нього міститься у листі генерального підскарбїя Романа Ракушки з дозволом панам Максиму Матвієвичу та Шимку Медведєву “... ново рудню фундовати для розмноження скарбов войсковому, предо ж до той рудні; подаю млын Евтухов на реці; Белоус для спомагання той же рудні;”⁷. Мова йде про влаштування Неданчицької рудні, для

підтримки якої передавався військовий прибуток (“військова мірочка”) з Євтухового млина. Документ датується 24 вересня 1664 року. Коли село почало називатися Євтуховим Білоусом - невідомо. Можливо, деякий час існувало паралельно дві назви. Першу згадку з новою назвою знайдено під 1729-1730 рр.⁸ У ці часи (перед 1724 р.) в селі було 8 дворів, які належали Чернігівському полку, але загальна їх кількість не вказується.⁹ Подальші документи свідчать про 53 козацькі двори та про наявність селянських, якими володіли представники козацької старшини Красовський, Рашевський, Григорович, Охременко, Дубовик у 1765-1769 рр.¹⁰ Це був час, коли не тільки більшість селян, а й козаки потрапили у підданство до козацької старшини. У білоуських земель було багато власників. Як вже відмічалося, першим відомим з них став Станіслав Кохановський, маєтності якого успадкував його зять Микола Грембецький. Він у 1696-1697 рр. був сотником роїським, пізніше - полковим осавулом і обозним, декілька разів - наказним полковником Чернігівського полку¹¹. Інші джерела вказують, що маєтностями в селі Білоус Микола Грембецький пожалувався указом гетьмана Івана Мазепи.¹² Серед його спадкоємців згадуються син, значковий товариш Федір Миколайович Грембецький, та дочка Марина, яка отримала ґрунти у посаг.¹³ Федір Грембецький, його син, військовий товариш Василь Грембецький та дочка Євдокія Грембецьковна у 1740 р. продали частину своїх ґрунтів Красовським.¹⁴ У подальшому маєтності Грембецьких успадкував Федір Васильович та його син Дмитро Федорович Грембецький, який у 1800 р. був надвірним радником.¹⁵ Чи володіли вони землями у Білоусі протягом ХІХ ст. - невідомо. У метричних книгах Ново-Білоуської Троїцької церкви, які збереглися частково за період з 1793 р. до 1917 р., ні Грембецькі, ні їхні піддані не згадуються. А жили вони, за спогадами старожилки села Масани Н.Г. Зайченко, 1906 р.н., на території теперішнього мікрорайону Чернігова - Нової Подусівки, де був їхній будинок і сад.

Мала власність у Білоусі прославлена родина Дуніних-Борковських. На початку ХVІІІ ст. згадується тільки млин, який належав бунчуковому товаришу Андрію Васильовичу Дуніну-Борковському, а потім його удові Катерині і козакам Барабашам.¹⁶ Підкоморій Михайло Дунін-Борковський купив ґрунти у білоуського сотника Василя Красовського і у 1781 р. вже мав у Білоусі будинок на дев'ять покоїв.¹⁷ Бунчуковий товариш Іван Михайлович Дунін-Борковський (у 1788-1792 рр. - колезький асессор) володів 93-ма селянами, яких після його смерті успадкували дружина Ганна Яківна (у дівочтві - Маркович, дочка генерального підскарбія) та син Яків, який помер у 1850 або у 1851 р. Його син Іван Якович, 1832 року народження, у 1852 р. закінчив лицей кн. Безбородька, у 1858-му - він поручик, згодом - почесний мировий суддя Чернігівського повіту.¹⁹ Жив Іван Якович Дунін-Борковський у Білоусі, у невеликому дерев'яному будиночку, який за радянського часу більше 70-ти років слугував школою. Помер неодруженим у 1902 році, похований на цвинтарі Ново-Білоуської Троїцької церкви. Зберігся мармуровий пам'ятник на його могилі та добра пам'ять у старих людей, які чули про нього від своїх батьків, як про хорошу людину.

Сотенне село цікаве і своїми сотниками. У книзі В.Кривошеї “Українська козацька старшина” (с.97) називається 16 білоуських сотників. Звісно, це тільки частина з них, багато залишилося невідомими. Першим згадується Болдаківський Василь (Семенович?), предки якого мали “ґрунти рогосские”, на яких виникло село Рогоща, що у Білоуській сотні. У книзі не подаються дати його сотникування, а Ю. Гаєцький вказує 1660 рік (Козацька

адміністрація Гетьманщини, с. 89). В усякому разі це було до 1670 р., бо пізніше він займав інші, більш високі посади - наказного гетьмана, наказного полковника, полкового судді, Батуринського сотника. Помер у 1690 році.¹⁹

Другим відомим нам сотником був Павло Овсійович Товстоліс (1669-1681 рр.), до того - полковий сотник. Родове дерево Товстолісів велике і гіллясте, але поки що недостатньо досліджене. Значну роботу по вивченню цього роду провела заступник директора ЧОІМ ім. В. В. Тарновського Л. П. Линюк, дані з рукопису якої використані в цій статті.

Оскільки сотників Товстолісів по Білоуській сотні відомо чотири, спробуємо розібратись у їхніх родинних зв'язках. Якщо В. Кривошея крайньою датою сотникування Павла Товстоліса дає 1681 р., а Ю. Гаєцький - 1680 р., то за архівними даними, знайденими Л. Линюк, він помер між 1672-м та 1677-м роками.²⁰ Крім Павла, білоуським сотником під 1694 роком називається Андрій Товстоліс (В. Кривошея, с. 97), вірогідно, племінник першого. У Ю. Гаєцького під цим же роком згадується білоуський сотник Андрій П. Товстоліс, який може бути сином Павла Овсійовича, оскільки його старшого сина звали Андрієм. Крім того, Андрій Товстоліс був білоуським сотником у 1732 році.²¹

У 1725 році за сотника у Білоуській сотні був Іван Андрійович Товстоліс, вірогідно, онук Павла Овсійовича, пізніше - полковий хорунжий, котрий проживав у Рябцях.²² Згадується він і Ю. Гаєцьким як білоуський сотник у 1735 році (с. 83). А у 1767 р. сотником у Білоуській сотні був Семен Товстоліс.²³ Отже, маємо цілу династію білоуських сотників Товстолісів, але, як не дивно, їх земельні володіння на білоуських землях не згадуються. Зате навколишні села зберігають пам'ять про Товстолісів. Одне з них так і зветься - Товстоліси. За спогадами Н. Г. Зайченко, на хуторі Забарівка на поч. ХХ ст. жив Григорій Кузьмович Товстоліс, який мав синів Якова, Миколу, Семена та дочок Марію й Олександру. їх нащадки і донині живуть у Чернігові.

У жодних даних не вдалося знайти про сотника Івана Федоровича Ярошевецького. У 1690 р. Білоуську сотню очолив Юрій Затиркевич. Він був полковим сотником, у 1704 р. - наказним полковником, у 1698-1707 роках - полковим суддею. 1707 року він прийняв чернецтво з ім'ям Гедеона у Троїцько-Іллінському монастирі в Чернігові. Його дочка Марія жила в с. Роїщі (1767 р.), померла в 1780 р. У 1767 році згадується її онук, військовий товариш Іван Іванович Рашевський.²⁴ У "Малороссийском родословнике" вказується, що рід Затиркевичів згас. Але у метричній книзі білоуської Троїцької церкви (ЧОІМ. Ал-374) під 1803-м і 1809-м роками згадується прапорщик Андрій Затиркевич, як власник земель і селян у Білоусі.

Дуже скупі дані про білоуського сотника Кліма Стефановича, нащадка Дмитра Степановича Донця, чернігівського наказного полковника у 1689 р. Він обіймав цю посаду з 1696 по 1699 рр.²⁵ Один з давніх документів "Крепость удовы Кліма Степановича сотниці белоусской на деревню Лопатин" вказує на місце проживання її у Євтуховім Білоусі і на можливе володіння ґрунтами.²⁶

Під двома датами у книзі В.Кривошеї згадується білоуський сотник Андрій Стахович, під 1699-м та 1714-м роками. Сотником городницьким у 1691-1699 рр. був Андрій Купріянович (Федорович) Стахович.²⁷ У цей же період, з 1691 р. по 1695 р. та у 1699 р., Андрій (?) Стахович був сотником седнівським. Мова може йти про двох або трьох людей. Кожен з них пізніше, тобто з якогось часу 1699 р. та у 1714 р., міг бути білоуським сотником.

Не вдалося знайти жодних матеріалів про білоуських сотників Оліферія,

Кирила Богуна, Василя Корсуна, Дем'яна Маленського. Щоправда, про останнього історія залишила досить яскравий епізод. Письменник І.М.Корбач у Київській науковій бібліотеці ім.Вернадського знайшов цікаве видання під назвою “Прошение сотников Черниговского полка о козачьих обидах, поданное императрице Елизавете в 1744 году” (К., 1894). Там, зокрема, сказано, що “прошение”, мабуть, було від чотирьох сотників: синявського - Андрія Полянського, сосницького - Павла Политанського, білоуського - Дем'яна Маленського, менського - Григорія Кузьминського. А “Челобитную подал Елизавете ...сотник белоусский Демьян Маленский”. Цей цікавий факт письменник використав у своєму історичному романі-хроніці “Сотники”²⁸. Білоуський сотник Дем'ян Маленський, сотникування якого, за даними В. Кривошеї, припадає на 1740-1749 рр., дійсно був у списку осіб, які зустрічали Єлизавету Петрівну у 1744 р.²⁹

Деякий час (1753-1759 рр.) білоуським сотником був Григорій Дубовик. За його уряду у 1754 р. проводилася велика робота по опису рік і річок Чернігівського полку. Зокрема, у Білоуській сотні матеріали збирав сотенний канцелярист Іван Жабба.³⁰ Крім нього, під зробленим описом підписалися сотник Григорій Дубовик та сотенний осавул Никифор Охременко. Останні згадуються як власники селянських дворів у Євтуховім Білоусі під 1765-69 роками. В цей час Григорій Дубовик універсалом гетьмана Кирила Розумовського вже був призначений сотником городницьким за особистим проханням “по способности жительство”. На вакантне місце у Білоуській сотні на прохання “старшейшины сотенной Белоуской и тоей же сотни атаманов с товариством” універсалом від 7 січня 1759 року було призначено Георгія Дзвонкевича.³¹ У період його сотникування під час ревізії 1764 р. сотня налічувала 56 сіл і хуторів, 473 виборні козаки, 1393 козаки - підпомічники, 3583 - дворяни, різночинці і посполиті. Загалом - 5449 чоловік.³² Родове дерево Дзвонкевичів не досліджене. Деякі дані подає Д.Пашенко в “Описании Черниговского наместничества” (с. 61), вказуючи на хутір Рашевку як на власність вдови сотника Василя Дзвонкевича Олени. Виходить, що білоуський сотник Георгій Васильович Дзвонкевич був їхнім сином. Можливо, що і Василь Дзвонкевич очолював Білоуську сотню. Під 1815 роком згадується Варвара Іванівна Дзвонкевич, заміжня за губернським секретарем Михайлом Івановичем (Богдановичем) Красовським, а під 1839 - Василь Григорович Дзвонкевич, канцелярист чернігівського повітового суду.³³ В експозиції Чернігівського історичного музею представлений портрет М.М.Дзвонкевича, революціонера-народника 70-х рр., який також може бути представником цього роду.

У метричній книзі Ново-Білоуської церкви за II пол. XIX ст. зафіксовано велику родину колезького секретаря Григорія Івановича Дзвонкевича та його дружини Ольги Степанівни, поміщиків хут. Погорільки, які мали дітей Ольгу, Степана, Івана, Михайла, Євдокію, Сергія і Ганну. Цей хутір - один з тих невеликих хуторів (Богданівка, Лінтяївка, Строгівка, Шамівка), які обсіли лівий берег ріки Білоус, а на правому березі розкинулось село Новий Білоус. Н.Г.Зайченко пам'ятає останніх Дзвонкевичів (місцеві люди називали їх Звонками) - старого пана Григорія Івановича і вже немолодого панича на ім'я Михайло. Хоч були панами, але самі обробляли землю. Наймали тільки сторожа та куховарку. В роки громадянської війни на їхній невеличкий маєток вночі напала банда. Першим бандити застрелили сторожа Пуда Григоровича Васеку, а у будинку пов'язали і порізали пана, панича і куховарку Катерину Єрмоленко з Нового Білоуса. Самі ж улаштували у домі банкет.

Найміцніше коріння пустила у білоуський ґрунт родина Красовських. Михайло Йосипович Красовський, сотник Чернігівського полку (приблизно 1700 р.), у 1710-1716 роках - полковий осавул, був білоуським сотником близько 1722 р. Одружився з Мариною Миколаївною Грембецькою, дочкою полкового обозного, за якою у посаг дали ґрунти і двори у Євтуховому Білоусі. Відомо, що у них було п'ять синів: Тимофій, Павло, Іван, Яків та Дмитро. Павло та Дмитро у 1740 р. купили білоуські ґрунти у Грембецьких. Третій син Яків, значковий товариш, який двічі був кандидатом на білоуського та роїського сотника, ґрунтів у Білоусі не мав. Був одружений з Марією Іванівною Молявко (народ. близько 1760 р., пом. до 1794 р.), мав сина Василя. Павло Красовський помер 1780 р., дружина Анастасія отримала в Білоусі ґрунти "на вдовиний столець". Дмитро Красовський помер 1771 р., залишивши синів Василя Дмитровича Красовського (1751-1753 р.н.) та Григорія Дмитровича Красовського, останній згадується під 1834 роком як колезький секретар, що мав селян у Білоусі і хуторі при Білоусі. Для нас цікавий Василь Дмитрович Красовський, який не тільки все життя жив у Білоусі, а й був останнім білоуським сотником у 1773-1782 роках. У службі він з 1768 року, сотенний отаман Чернігівського полку, був у турецькому поході (мабуть, мається на увазі Російсько-турецька війна 1768-1774 рр.), у 1771 р. - значковий товариш, а 1782 року отримав звання бунчукового. З 1787 року - прем'єр-майор. Пізніше обіймав посаду судді чернігівського повітового суду, мав у Білоусі значні земельні володіння і кріпосних селян.³⁴ Крім Василя Красовського, як власники білоуських земель і селян згадуються Григорій Дмитрович Красовський, колезький реєстратор, Гаврило Григорович Красовський (у 1805 р. - земський писар), Семен Красовський з дружиною Варварою, у яких народилася дочка Олена.³⁵

До періоду сотникування Василя Красовського відноситься підготовка Дмитром Пашенком праці "Описание Черниговского наместничества 1781 г." У ній подаються цікаві статистичні дані про Білоуську сотню та сотенне село Євтухів Білоус. Воно "... положение имеет на западной стороне в сторону от проезжей дороги, при лесах, на бугристом месте, при р. Белоусе... Обывателей: писарь земский, сотник, у него дом о 4-х покоях, вдова сотничья жена - 1, вдова значкового товарища жена - 1, писарь сотенный - 1, уволенный писарь сотенный, священник - 1, церковников - 2, казаков выборных - 5-6, подпомощников - 39-45, бездворных подпомощников - 21, подсоседок козакой - 1, посполитых подкомория Борковского - 4-4, бездворных - 4, сотника Красовского - 9-9, бездворных - 3, разночинческих подсоседков - 4-6, бездворная - 1. Итого дворов 70, хат 100".³⁵ Відмічається, що лісів і сінокосів недостатньо, і місцеві жителі наймають їх із скупщини у жителів Чернігова і Козла, а ліс купують у селах Антоновичах і Маліївці. Вони займаються хліборобством і наймаються в Чернігів на теслярські та земляні роботи.

У цій праці село востаннє серед знайдених джерел називається Євтуховим Білоусом. У "Метрической книге из церкви с. Новый Белоус" під 1793 роком вже маємо третю і останню назву села.

У кінці XVIII - на поч. XIX століть за "Метрической книгой из церкви с. Новый Белоус" у селі мали володіння військовий товариш Андрій М'якотін (1791 р.), канцелярист Гаврило Скварський (1798 р.), тисяцький Іван Маркович (1798 р.), пані Рашевська, пані колезька асесорша Борковська (1802 р.), прапорщик Андрій Затиркевич, надвірний радник Василь Рогаль, відставний капітан Яків Буряковський (1803 р.), Василь Малахов (1809 р.). Як жителі села згадуються померлий писар сотенний Іван Шрамковський, титулярна радниця

Пульхерія Корицька, удова вчителя (чернігівського?) першокласного народного училища (1793 р.), пан Савицький, удова, “сотничиха ново-білоуська Івана Красовського” (померла 1811 р.)³⁶. Іван Дмитрович Красовський був сотником городницьким.³⁷

У II пол. XIX ст. у с. Новому Білоусі, за даними метричних книг Троїцької церкви, жив колезький радник Микола Григорович Красовський з дружиною Єлизаветою Іванівною та дітьми Миколою, Григорієм, Олексієм, Олександром, Сергієм.³⁸ Його син, Григорій Миколайович, був одружений з Неонілою Григорівною Березовською, дворянкою зі Старого Білоуса. Декілька представників родини Красовських брали участь у роботі повітового земства. Це Г.Красовський (1883-1885 рр.), В.Красовський (1895-1898 рр.), В.В.Красовський (1898-1901 рр.), який помер 1902 р.³⁹ За спогадами М.М.Єрмоленка, один з останній панів (Григорій Миколайович?), на поч. XX ст. вже сам був невідомо ким застрелений у своєму домі в 1917 році. Можливо, тією ж бандою, яка винищила родину Дзвонкевичів. Його два сини приїхали з Чернігова і поховали батька у саду біля будинку. Зараз не лишилося ні будинку, ні могили, ні саду. Тільки назва сільського кутка - Красовщина.

Духовне життя як найбільш, так і найбагатших старшинських і дворянських родин було невід'ємним від діяльності церкви. Дерев'яний храм в ім'я св.Трійці і донині стоїть на найвищому і найкрасивішому місці села. Відносно часу його будівництва існують суперечливі думки. Як пам'ятка архітектури він взятий на облік у відділі охорони пам'яток обласного управління архітектури і містобудування і в

облікових документах датується 1646 роком. Цю ж дату подано на охоронній дошці, прикріпленій на церкві. При цьому ніхто не знає, звідки ця дата взялася. У той же час сучасні краєзнавчі видання вказують на I-шу пол. XVIII ст. як на можливий час будівництва церкви.⁴⁰ Так датувати церкву схильний і відомий дослідник дерев'яної монументальної архітектури України С.А.Таранущенко.⁴¹ З ним не згоден чернігівський архітектор А. А.Карнабед, який вважає, що церкву зведено у кінці XVII ст.⁴² І, на мій погляд, він має рацію. Логіка підказує, що в невеликому селі, яким володів поляк Станіслав Кохановський, як і в багатьох навколишніх селах, навряд чи була церква, доки воно не отримало статусу сотенного. Хто знає, скільки часу пройшло, поки вона була побудована, але першу згадку про існування церкви в селі знаходимо в акті за травень 1698 року: “...отец Кирилл Лукьянович священник Беловесский Ляхова Беловеса продал Елецкому монастырю двор свой в другом валу черниговском”.⁴³ Навряд, щоб це була інша, давніша церква в молодому на той час селі.

Церква одноверха, хрещата, з квадратним бабинцем, близькою до квадрата центральною дільницею, прямокутними рукавами і гранчастим вівтарем.

У 1803 р. через Синод було проведено закон про заборону будувати церковні споруди в українському національному стилі. Тоді багато церков України “прикрасилися” чотириколонними портиками в стилі класицизму. Мабуть, у той час і до білоуської церкви св.Трійці були прибудовані сїни та ганок біля центрального входу та ганки біля північного і південного рукавів. Біля вівтаря - маленькі приміщення ризниці та паламарні. У центрі над чотиригранником зруб у чотирихилим, зі зрізаними кутами, дахом першого

залому підноситься доволі стрункий восьмимерик з чотирма прямокутними вікнами на чотири сторони світу. Крутим заломом, перекритим м'яко опуклим восьмигранним круглим дахом, він переходить у стрімкий восьмигранний ліхтар, накритий гостроверхим плафоном. Всі прибудови накриті двосхилими дахами. Первісна покрівля, можливо, була залізною. Такою вона залишалася і донедавна, фарбувалася. На початку 1990-х років старанням парафіян, священника о. Романа Халимонова та старости О. І. Воропай всі дахи, в т.ч. і дзвіниці, були вкриті оцинкованим залізом.

Вважаю за необхідне дати основні розміри храму за вимірами, зробленими всередині:

бабинець - 5 м x 5 м,

рукави - 4 м 70 см x 4 м 05 см,

вівтар - 4 м 40 см x 3 м 90 см,

центральна дільниця - 6 м 20 см x 6 м 30 см.

Бабинець у північній і південній стінах має по одному прямокутному вікну на висоті 2,5 м, які верхніми краями майже сягають стелі, зашиті оргалітом. До центру бабинець відкривається широким провітом з заплечиками. Рукави мають низькі стелі та розкриті на всю ширину входи. У східних стінах рукавів прорубано по одному великому вікну, які відрізняються від усіх інших вікон храму. Вівтар має шестигранну форму, низьку, заштиту оргалітом стелю, три маленьких квадратних віконця, які дивляться на схід, південь і північ.

Центральна дільниця храму стрімко розкривається вгору як завдяки архітектурі, так і світлу, яке летить з чотирьох вікон, розміщених по кутах північної і південної стін, та з чотирьох вікон восьмирика. Між нижніми вікнами є великі, закладені нині ніші або двері, які повинні вести на горища рукавів. Можливо, колись там були невеликі приміщення для півчих і туди вели сходи. Тоді вони могли йти тільки з тих кутків центральної частини, де нині клирос та конторка старости. Ніхто зі старожилів не пам'ятає, для чого використовувалися ці двері.

Нижня частина зрубу центральної дільниці майже квадратна. На рівні стелі вівтаря кутки квадрата плавно зрізаються короткими стінками, зміцненими парами різьблених ригелів, і вище зруб вже набуває форми восьмигранника, який за допомогою трохи опуклого першого залому переходить у восьмимерик. Унизу восьмирика врізано чотири пари різьблених ригелів, угорі - чотири штуки простих. Біля західної стіни угорі через весь простір проходить балка типу сволока, яка зміцнює зруб.

Неподалік церкви розміщена квадратна у плані, двоярусна дзвіниця із зрубним першим поверхом (2/3 висоти) і каркасним верхом. Чотирихила досить крута покрівля завершується стрімким ліхтарем з витягнутим угору восьмигранним плафоном. Усередині - дерев'яні сходи, що ведуть на другий поверх, до дзвонів. Дзвони на дзвіниці пізні, тільки один (XIX ст.) має литі прикраси, але він вищерблений. Потрапив до Білоуса з масанівської церкви Різдва Богородиці після її закриття в кінці 1950-х років.

Церква св.Трійці і зараз гарна, а колись, мабуть, була ще привабливішою, а ще ж і знаходилася в сотенному селі. Тож не тільки мешканці села, а й люди з інших парафій користувалися її послугами. Про це свідчить заповіт Лаврентія, сина Леона Іскрицького, попа рогоського (січень 1739 р.), який бажав бути похованим при храмі св.Трійці в с.Білоусі.⁴⁴ Які села належали до парафії, можна тільки припустити. Вірогідно, це було село Кошівка, навколишні хутори. Число парафіян відоме лише з 1790 року. Воно таке: 1790

р. - 435 чол., 438 жін.,

1810 р. - 352 чол, 356 жін.,

1830 р. - 378 чол., 367 жін.,

1850 р. - 423 чол, 421 жін.,

1860 р. - 431 чол., 445 жін.⁴⁵

Картину життя і смерті парафіян білоуської церкви дають метричні книги. Найдавніша з них, розпочата Федором Рознятовським, має записи з 1793 року по 1817 рік. Протягом цього часу їх вів парафіяльний священник Ананій Рознятовський, рід якого осів у Білоусі надовго. Священник користувався повагою сільської знаті. Так, 1797 року у нього народився син, і хрещеними батьками були повітовий возний Гаврило Красовський та дружина прем'єр-майора, колишнього сотника, Василя Красовського. А у 1812 році народився син Григорій Ананійович Рознятовський, який успадкував батькову посаду, працював парафіяльним священником білоуської Свято-Троїцької церкви аж до 1883 р., року своєї смерті, і був похований на церковному цвинтарі.⁴⁶ У часи його діяльності і в подальші роки, вже при священнику Аристарху Колчицькому, постійним псаломщиком у церкві був Іван Стефановський.

Серед охрещених, обвінчаних, відспіваних у Троїцькій церкві, крім жителів Білоуса, згадуються жителі Янівки, Сядрич, Чернечої Слободи, Рудки, хут.Паліївки. Мабуть, деякі з цих сіл входили до Білоуської парафії. В цей час у селі жив і Дмитро Опанасович Рознятовський, вірогідно, племінник священника, колезький реєстратор, який у 1879 році одружився з дочкою губернського секретаря Євдокією Скугар-Скварською, а у 1880 р. вони вже мали сина Сергія. Мешкав у селі і підпоручик Микола Опанасович Рознятовський, вірогідно, брат Дмитра.⁴⁷ Старожил села Михайло Миронович Єрмоленко згадує, що в передреволюційні роки у селі був будиночок і сад Рознятовських, які використовувалися ними для літнього перебування.

Окрім значного сільського товариства, у давній метричній книзі називаються козаки Білоуської сотні і селяни. Вони залишили тут нащадків, які і нині живуть у Новому Білоусі та навколишніх селах. Середина ХУШст. сягають корені Борисенок, Боярок, Будахів, Вереміенок, Гурків, Гречок, Дідовців, Котів, Лизьок, Паліїв, Репенків, Рудницьких, Свиридовських, Смаглих, Строгих, Сокоцьких, Ткачів, Троянів, Хом'яків, Шарих і багатьох інших. Нелегким було їхнє життя. Кожного року в селі помирало до 50 чол., але народжувалося більше. Село розросталося. У 1866 р. в ньому було 126 дворів, жило 408 чол. і 385 жін.⁴⁸ 1878 року Н. Білоус вразила страшна пошесть - дифтерит. Серед 48-ми померлих було 38 дітей.⁴⁹ У 1897 році в селі зафіксовано 170 дворів, 945 жителів, земську школу.⁵⁰ Але землі у селян було мало - 2860 десятин, і багато з них наймали її у сусідів з четвертого і п'ятого снопа, засіваючи своїм насінням.⁵¹

Нелегким випробуванням для жителів Нового Білоуса і їхнього храму Св.Троїці стали події 1917-1920 років. Вони надовго розділили селян на два табори. Одні з них лояльно ставилися до нової влади, інші - не сприймали її. Прірва розширювалася з втіленням у життя жорсткої державної політики в ставленні до релігії та з початком колективізації сільського господарства. Треба сказати, що утиски щодо священнослужителів та за релігійні переконання у Новому Білоусі розпочалися досить рано. Вже у лютому 1921 року у сільській раді вирішувалося питання про розширення шкільного приміщення за рахунок

будинку священика Матвієнка. Планувалося забрати під школу половину будинку з парадного входу і хлів.⁵² Щоправда, тяжба велася аж до 1925 року, коли сільська рада звернулася до Бобровицького районного виконавчого гомітету з проханням про примусове виселення священика з 2-х кімнат.⁵³ Мабуть, цей священик виїхав з села, бо у 1924 р. вже був інший. Його ім'я пов'язане з яскравим документом про ставлення до церкви у селі. Це невелика замітка у газеті “Червоний прапор” від 19 лютого 1924 р. “Поповские прихвостни”, підписана тільки ініціалами М.С. У ній, зокрема, пишеться: “В Новом Белоусе есть поп Виталий Новожилов. Это не какой-нибудь обыкновенный поп, а бывший студент Киевского университета, стрижен под польку, носит брюки галифе. Ловкий поп умеет ловить рыбку в мутной водице и пользоваться за счет немногих несознательных селян. Он умеет подойти к незаможникам. Даже бывший член комнезама и председльисполкома М.Милица поет в церкви на клиросе... Вот вам, например, наш М.Милица. Был кандидатом партии, член комнезама, а теперь премилый человек сделался и тенорок у него замечательный. Примеру тов.Милицы следует предкомнезама Данил Борисенко. На крещение пришел он на Иордань, палил из ружья перед погружением креста. Незаможникам рекомендуется изъять из своей среды таких, как Милица и Борисенко”. Донос було прочитано, і він пішов у вищі інстанції. ГубУНС розпорядилося: “...звернути відповідну увагу на працю КНС Н.-Білоуса та вжити заходів до підвищення антирелігійної пропаганди існуючими силами. Голову СільКНС т. Борисенка, коли це буде корисним, переобрати”.⁵⁴ У 1929 р. в селі було організовано гурток безвірників.⁵⁵

Але найбільші утиски і переслідування, пов'язані з вірою, почалися у 30-ті роки. З цього питання я звернулася знову до Михайла Мироновича Єрмоленка. Ось наш діалог.

- Чи пам'ятаєте ви білоуську церкву у 20-ті роки, який був іконостас?

- Аякже, красива була, іконостас красивий.

- А який саме, не пам'ятаєте?

- Ні, помню, що красивий.

- А були переслідування з боку місцевої влади за віру, за церковні обряди?

- Ні, не було. Не пам'ятаю такого.

- А пізніше?

- Переслідували після 35-го року, коли закрили церкву.

- А як закривали церкву? Розкажіть.

- Це було на Троїцю, на храмовий празник. Священика отця Олексія чи Олександра, вже не пам'ятаю, попередили, що його збираються заарештувати прямо в церкві, під час служби. І він з церкви утік, тільки його й бачили. А церкву закрили.

- І що потім було в церкві?

- Зерносховище.

- А ікони там залишились?

- Ікони всі люди розібрали, а потім, коли при німцях церква відкрилася, позносили. Тільки Голгофу спалили у сільській раді.

- А що сталося з іконостасом?
- На нього набит дошки і повішали різні ікони.
- Що тоді заборонялося: хрестити дітей, щедрувати, колядувати?
- Щедрувати не забороняли. А от дітей хрестити можна було тільки таємно. Привозили попа з Чернігова вночі, загинали вікна і хрестили.
- А церковних служителів - старосту, пономаря - не переслідували?
- Дяка забрали. У нас дяком був тоді Яків Микитан, жив у Рудці, а коли було треба, то ночував у Білоусі. Була хата дяка і священика. Дак Микитана забрали чи у 35-му, чи у 36-му році, і він десь загинув, додому не повернувся. Забрали небожа батьюшки Канидія, котрий учив мене в школі ще до революції. Той вернувся після війни. А при німцях у нас був батьюшка Олександр Стронський, так він теж до того, як німці прийшли, сидів у тюрмі.

З початком колективізації переслідувань зазнали не тільки служителі культу, а й селяни, які не хотіли іти в колгосп, та колишні заможні, як їх названо у звіті сільської ради за 1925 р. У ньому подаються статистичні дані про кількість дворів: бідняцьких - 96, середняцьких - 132, колишніх заможних - 32.⁵⁶ А 27 вересня 1930 р. на порядку денному засідання сільської ради стояло питання "Про виселення поміщиків, які є на терені сільради".⁵⁷ Хто мався на увазі - невідомо, бо старожили села таких на той час не пам'ятають, а постановча частина щодо цього питання у вказаному документі відсутня. Вдалося з'ясувати, що в 30-ті роки постраждали Стефановські, Хом'яки, Дідовці, Сокоцькі, Палії, Гречки. Були виселені Костянтин Терещенко, Василь Гречка, Григорій Троян. Останні два в село не повернулися.

А село жило своїм життям. Люди працювали в колгоспі. Діяла семирічна школа, функціонували сільбуд і бібліотека. Та Велика Вітчизняна війна перервала цей короткий період більш-менш стабільного існування. 215 жителів Нового Білоуса пішли на фронт та в партизанські загони, а повернулося 123.⁵⁸ Поки вони воювали, в селі гинули їхні батьки, дружини, діти. Порівняно з навколишніми селами у Новому Білоусі чи не найбільше лютували німці та їхні прислужники - старости і поліцаї. Репресії почалися вже у 1941 р., одразу після окупації села, бо тут була залишена невелика підпільна група, яка тримала зв'язок з партизанами.⁵⁹ Як згадує дочка керівника групи (перед війною - голови с/ради) Данила Івановича Борисенка Лідія Данилівна Зайченко, яка багато років збирала свідчення про батька, до складу групи входили, крім батька, її зведений брат Михайло Іванович Борсук, Олексій Шарий та Феодосія Гребенюк. їм була видана зброя, схована за фундаментом церкви, а на городі батько закопав гранати. Та підпільникам мало що вдалося зробити, мабуть, тільки підірвати міст на річці Білоус біля с.Кошівки під час наступу фашистів. Видали німцям Феню Гребенюк, а вона - інших членів групи, їх усіх арештували і забрали в чернігівську в'язницю. Михайла згодом випустили за сприянням знайомого наглядача, Феню Гребенюк та Олексія Шарого розстріляли, а Данило Іванович пропав безвісти. Михайлові Борсуку також не довелося діждатися радісних днів визволення. У лютому 1943 року в село прибула каральна експедиція, яка вчинила люту розправу над безневинними людьми. Михайла спалили у власній хаті. На його могилі на колишньому підвір'ї стоїть нині пам'ятник. Було розстріляно і спалено 53 мирних жителів села.⁶⁰

За час окупації тричі в селі проходив насильницький набір молоді на роботи в Німеччину. Жодному, кому виповнилося на той час 17 літ, не вдалося уникнути цієї долі. 25 дівчат і хлопців працювали на фашистський Рейх.⁶¹ За окупації у селі дозволено було відкрити церкву. Мабуть, щоб було де поминати своїх загиблих та замучених близьких і молитися за здоров'я і життя

вивезених до Німеччини дітей.

У вересні 1943 року фашисти відступали. Вже увійшли в село радянські розвідники, а на пагорбі, по дорозі на Слободу, де ще недавно височіли вітряки, стояв німецький танк і розстрілював сільські хати. Багато жителів села лишилося без осель. Таким пам'ятає визволення Наталія Василівна Гречка (зараз - Фурс), дочка репресованого радянською владою селянина, родина якої тоді уже вдруге втратила житло.

Закінчилася війна, помалу поверталися додому вцілілі солдати, а серед них - Герой Радянського Союзу Анатолій Григорович Свиридовський, якого призвали до армії у рік нападу фашистів на СРСР. Отож пройшов усю війну, воював на Воронезькому та Сталінградському фронтах, а подвиг свій звершив на рідній Україні при форсуванні Дніпра. Повернувшись додому, працював у селі, одружився, народилися діти. Та спогади про пережиті стахіття війни не давали жити спокійно, почав пити. Помер А.Г.Свиридовський у 1968 році.⁶² Його ім'я носить центральна вулиця села.

У повоєнний час село відбудовувалося, відроджувалося сільське господарство, об'єднане в два колгоспи - "Жовтневий переможець" та "Пролетарські кадри". В селі нараховувалося 213 колгоспних дворів та 7 господарств службовців.⁶³ А в 1972 р. вже було 309 дворів, 992 чол. населення, працювала 8-річна школа, в якій 15 учителів навчали 197 дітей, клуб, бібліотека, фельдшерсько-акушерський пункт.⁶⁴ Тільки церква лишалася в занедбаному стані.

Саме в цей час православна громада почала величезну роботу по приведенню храму до належного стану. Хоч офіційно ніяких заборон щодо віри не було, та афішувати свої старання не хотілося нікому, бо утиски за прихильність до церкви у тій чи іншій формі тривали. Окрім поточного ремонту, громада задумала спорудити іконостас. Священик о.Василь Демиденко благословив людей на цей своєрідний подвиг. Головним організатором роботи став староста Пантелій Гаврилович Гурок. Парафіяни заготовляли липову деревину, сушили її і відвозили у село

Авдіївку Сосницького району, де виготовлялися дерев'яні конструкції. За зразок слугував старий іконостас, можливо, ХУІІІ ст. Виконували роботу авдіївські майстри Костянтин Михайлович Адаменко (1907-1978) та його син Пантелеймон (1936-1995), про яких повідомила невістка Пантелія Гурка Надія Микитівна. Обидва вони, як свідчить Марфа Костянтинівна Адаменко, однаковою мірою володіли технікою обробки деревини, побудували безліч хат та інших будівель, виготовили декілька іконостасів. Крім новобілоуського, їхніми руками створено іконостаси церкви Казанської Божої матері в с.Авдіївці та церков у Брянській області. У 1971-му чи 1972-му році вони встановили іконостас Троїцької церкви, прикріпивши його до старого.

Іконостас чотирирусний, з виточеними колонками та півколонками, різьбленими профільною та рельєфною технікою накладками. Особливо гарно виконане ажурне різьблення царських врат, композиція яких складається з гнучких динамічних натуралістично трактованих гілок. Шкода, що три маленькі ікони на кожній половині врат вміщені в ромбічні рамочки, які різко дисонують з плавними лініями різьбленого орнаменту.

Для іконостаса було намальовано 31 різного розміру ікону. Цю величезну роботу, за свідченням Н.М.Гурок, виконала іконописиця з м.Жмеринки, черниця закритого монастиря Євдокія, від якої Пантелій Гаврилович перевозив ікони поїздом, зв'язуючи їх по чотири на зразок валізи, щоб, бува, не накликати біди на виконавицю. Вона в село не приїздила, розміри ікон та інші вказівки щодо замовлення отримувала від Пантелія Гурка. Чи то так було заплановано, чи помилково розміри ікон нижнього яруса не співпали із залишеними для них нішами в конструкції іконостаса, і довелося закривати їх щитами, а на них вішати ікони. Вірогідно, що так планувалося, бо ніші вгорі - овальні, а ікони - прямокутні. Живопис ікон досить непоганий, виконаний в єдиному ключі. Щоправда, одна ікона з образом Миколи-чудотворця дещо відрізняється від інших. Можливо, вона виконана жмеринським іконописцем Адамом. Н.М. Гурок повідомила цікавий факт, що кожному з ікон купував хтось з парафіян, тим самим зробивши свій вклад у святую справу, а всі свідчення про офірувальників записано у зошиті, який сховано між старим і новим іконостасом.

У цей же час було придбано металеві свічники, виготовлено гарні кіоти для образів найбільш шанованих святих. Серед них, безумовно, образи святителя Феодосія Углицького та Богоматері Мохнатинської.

Над нетлінними мощами преосвященного Феодосія, святителя, архієпископа Чернігівського і Новгород-Сіверського з 1692 по 1696 р., вже з початку ХУІІІ ст. служилися панахиди. У 1896 р. він був канонізований, мощі знаходилися в чернігівському Борисо-Глібському соборі в спеціально збудованому приміщенні. Над входом висів його портрет. Святитель був зображений на весь зріст, в сакосі і омофорі, з хрестом у одній руці і жезлом - в іншій. Угорі в кутку був намальований герб святителя - окрилене серце. Внизу - вірш І. Максимовича:

Феодосій, дарь Божій, Углицкий прозванный,
Во архіерей Богомъ в Черниговъ поданный
Въ мал ь здь поживе испльнь лѣта многа,
Сподобился вскоръ небесна чертога
На земле всъмъ явился во плоти, яко ангель
И восхищень в небо, яко вторый Павел, -
Нетъннии мощи свидѣтельствуют?.,
Кто не вѣритъ зри во гробъ дѣломъ извествуютъ,
Году пріять кончину по ЖИТІИ святомъ,
За живота своего въ Елецкомъ мя постави
Архимандритомъ, а свѣта того в кафедръ остави
Тогодже Іоанна на Архіерействъ,
Самъ нынъ пребываетъ в серафимской паствъ,
Архіерею Божій, святыи Феодосій!
На твой престоль вздохъ, как глаголетъ: кто сій?
Истинно недостоинъ монахъ нарещися.
Твоими молитвами въ сіе общещися.⁶⁵

У цей час, мабуть, було виготовлено не одну копію цього портрета. Однією

з них могло бути і зображення святителя Феодосія, яке знаходиться в ново-білоуській Свято-Троїцькій церкві. Воно аналогічне описаному вище, але має невелику відмінність: правою рукою святитель благословляє, а не тримає у ній хреста, на ній також відсутнє зображення герба. Ікона мальована на дошці, витримана в темно-зелених тонах, живопис досить добрий.

Чудотворний образ Богоматері Мохнатинської у XVII ст. прикрашав перкву с.Рудки (нині - Редьківка). Потім у Редьківці побудували нову церкву, а стару перенесли в Мохнатин. Невдовзі туди потрапив і образ Богоматері. У давньому рукописному літописі про чудеса ікони, який зберігався в мохнатинській Покровській церкві ще у 1893 р., було описано 635 чудес з 1691 по 1781 р.⁶⁶ Одне з них трапилося з осавулом Чернігівського полку Михайлом Красовським, коли він був у війську під Ригою (вірогідно, під час російсько-шведської війни). Михайло Осипович тяжко захворів, дев'ять тижнів пролежав недужі. Коли ж дав обітницю поклонитися образу Богоматері Мохнатинської, став здоровим.⁶⁷ Можна припустити, що переказ про це чудо жив у родині Красовських два століття, і хтось з її представників відзначив цей ювілей, замовивши копію ікони і офірувавши її до новобілоуської Троїцької церкви. Вона і зараз є окрасою храму. Богоматір зображено в короні, на лівій руці - коронована дитина Ісус Христос. По всьому полю ікони - зірочки, унизу - напис: "Истинное изображение и мера чудотворны иконы Пр-ты Б-ци Мохнатинской писано 1904 м[#] с. апрел 20".

Серед десятка ікон XIX ст. можна виділити декілька. Цікавою є ікона із зображенням Богоматері, яка на лівій руці тримає сповите у багряню тканину немовля - Ісуса Христа, що дивиться на схилене над ним обличчя матері. У зображених відсутні німби, лише над головою дитяти ледь помітні промені. У лівому верхньому кутку ікони - голівки трьох ангелів-двокрильців, по верхньому краю твору - квіти. Детально живопис не вдалося роздивитися, бо ікона дуже потемніла від часу.

Не можна не звернути уваги на ікону з поколінною постаттю Ісуса Христа. Він стоїть, спираючись ліктем лівої руки на підставку, тримаючи в ній державу. Правою він благословляє. Постаць схилена вліво, поза невимушена, вільна. Ікона більш нагадує портрет, аніж зображення Боголюдини. У творі простежується вплив західноєвропейського живопису. Не виключено, що він написаний у кінці XVIII ст., але потрібні додаткові дослідження. Як і попередня, ця ікона дуже темна.

Привертає увагу невеличкий твір "Богоматір Знамення" роботи, вірогідно, російського іконописця. Більшість ікон датується початком XX ст. і виготовлена в Росії.

Як і кожна українська церква, білоуська Свято-Троїцька мала колись дуже цінні реліквії. Про декілька з них, а саме про дорогоцінні тканини, вдалося знайти деякі відомості.

Напевно, у кінці XVIII ст. до церкви були передані гарні вишивки, які до того використовувалися у побуті козацької старшини: прикрашали сорочки, скатертини, простирадла, наволоки. Потрапивши до церкви, вони або отримували нове життя, переважно на підрядниках, або просто зберігалися. У 1908 р. в Чернігові проходив XIV археологічний з'їзд, під час роботи якого діяла виставка, де найцікавішим був розділ церковних речей. Саме на цю виставку з білоуської церкви було передано кілька виробів. У каталозі виставки знаходимо чотири підрядники з різними типами вишивки. Один з них,

датований кінцем ХУІІ - початком ХУІІІ ст., знаходиться зараз у фондах Чернігівського обласного історичного музею ім. В. В. Тарновського. Він має крій селянської сорочки. На подолі - вишивка у вигляді гірлянди, складеної зі стилізованих тюльпанів та ананасів. Гірлянда обрамлена прямими смужками і окремими дрібними рослинними мотивами. Другий підрясник вишитий різноколірними шовками, третій - червоною заплоччю, четвертий - білими мережками. На жаль, виявити ці твори в теперішній музейній колекції не вдалося. Зате є в ній дві інші вишивки з Свято-Троїцької церкви. Одна (інв. № І-956) - невеликий за розміром фрагмент, можливо, простирадла, ("простири") і відноситься до кінця ХУІІ - початку ХУІІІ ст. Він вишитий двома відтінками зеленого шовку та металевими нитками складним орнаментом з архаїчними рослинними мотивами. Друга (інв. № І-1034) є фрагментом нижньої частини простирадла (а вишивалися вони з трьох боків) довжиною 2,5 м. Це довга смуга полотна з вишитими на ній різноколірними шовками та срібними нитками 8-ма гарними букетами.

Всі ці вишивки могли бути власністю родини Красовських. При цьому дві з них № І- 1287, № І-956, можливо, виконувалися або купувалися для дружини сотника Михайла Красовського Марини Миколаївни Грембецької. Я схильна думати, що ці твори виконувалися у Білоусі місцевими майстринями, які працювали на своїх паній. Бо і донині тут живе традиція вишивати нижній край простирадла - підзору на ліжку - який виглядає з-під засланого зверху покривала. Орнаменти, як і на старовинній вишивці, виключно рослинні у вигляді гірлянд та окремих букетів.

Найбільшою церковною святинєю є дві гаптовані плащаниці. Обидві одноличні, виконані в українських традиціях. Давнішу плащаницю можна датувати кінцем ХУІІІ ст. Вона виготовлена з вишневого оксамиту, вже вилинялого, зі слідами від крапель воску, підшита сучасною підкладкою. В центрі - живописне розпростерте тіло Ісуса Христа, обкладене облямівкою з білої тканини. Німб навкруг голови Спасителя шитий по жорсткій "карті" (шаблону з картону) золотними нитками. Краї плащаниці прикрашені широкою і вузькою лініями рослинного орнаменту, між якими закомпоновано шиті золотними нитками слова тропаря "Благообразный Иосиф со древа снем пречистое тело твое плащаницею чистою обвив и во нами во гробе нове покрыв положи". У кутах твору в квадратних рамочках серед шитого орнаменту вміщено гаптовані півпостаті євангелістів. Всі зображення виконано золотними і срібними нитками. По краях пришито золотну облямівку з китицями по кутах. Розмір реліквії 165 см x 90 см.

Друга плащаниця має ту саму композицію, виготовлена з рудого оксамиту. Орнамент, крім тропаря "Благообразный Иосиф...", відсутній. Навкруг напису у розкидку вигаптовано знаряддя страстей. Гаптування виконане переважно срібними нитками по "карті". Вірогідна дата виготовлення - бл. сер. ХІХ ст.

З початком перебудови, а особливо з набуттям Україною незалежності, кардинально змінилося ставлення держави до релігії. Стало можливим вільне віросповідання і відправлення церковних обрядів без огляду на органи влади. Але у новобілоуській церкві, яка має гарний інтер'єр, хорошу півчу групу, навчену матушкою Раїсою, молодого працюючого священика о.Георгія Смирнова, чудову благодотворну ауру, часто-густо під час служби пусто. Село, яке налічує 335 дворів власників та 28 успадкованих, багато квартир, побудованих колишнім радгоспом "Україна" (з 1 січня 1997 р. – ксп)

“Деснянський”), 1400 жителів, заклопотане пошуком хліба насущного, а не духовного. Воно ще шукає свою дорогу до храму.

Джерела та література:

1. Історія міст і сіл Української РСР. Чернігівська область. - К., 1972. - С. 708.
2. Чернігівские епархиальные известия. - 1863. - № 17. Прибавления. - С. 564.
3. Лазаревский А. Обзорение румянцевской описи Малороссии. - Чернигов, 1866. - С. 17.
4. Василенко Н. Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729-1730 г. - Чернигов, 1908.-С. 35.
5. Кривошея В. Українська козацька старшина.-К.. 1997. - Ч. 1. - С. 94, 97.
6. Там само.
7. Gajtky G. Cossak Administration of the Hetmanate.-Cambridge, Massachusetts, 1978 -Т. 2. - S. 89.
7. Модзалевский В. Роман Ракушка, один из деятелей “Руины”. //Труды Черниговской губернской архивной комиссии. - Чернигов, 1913.-Вып. 10-й.-С. 51.
8. Василенко Н. Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729-1730 г - Чернигов, 1908.-С. 37.
9. Там само.
10. Лазаревский А. Обзорение румянцевской описи Малороссии. - Чернигов, 1866. - С. 17.
11. Василенко Н. Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729-1730 г. - Чернигов, 1908.-С. 35.
12. Милорадович Г. Родословная книга Черниговского дворянства. - СПб., 1901. - Т. I, ч. 6.-С. 43.
13. Модзалевский В. Малороссийский Родословник. - К., 1908. - Т. 1, - С. 566.
14. Там само.
15. Милорадович Г. Родословная книга Черниговского дворянства. - СПб., 1901. - Т. 1, ч. 6.-С. 43.
16. Описание рек и речек Черниговского полка в 1754 г. // Труды Черниговской губернской архивной комиссии. - Чернигов. 1906-1908 г. - Вып. 7-й.-С. 19.
17. Пашенко Д. Описание Черниговского наместничества 1781 г. - Чернигов, 1868.-С. 61.
18. Модзалевский В. Малороссийский Родословник. - К., 1908. - Т. 1, - С. 493.
19. Там само. -С. 63.
20. ДАЧО. - Ф. 676. - Оп. 1. - Спр. 20. - Арк. 3, 23, 60.
21. Там само. - Арк. 40.
22. Там само. - Арк. 56.
23. Там само. - Арк. 57.
24. Модзалевский В. Малороссийский Родословник. - К., 1908. - Т. 2, - С. 151.
25. Кривошея В. Українська козацька старшина. - К., 1997. - Ч. I. - С. 97.
- Лукомский В., Модзалевский В. Малороссийский гербовник. -СПб., 1914, -С. LXIII.
26. Василенко Н. Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729-1730 г. - Чернигов, 1908. - С. 470.
27. Лукомский В., Модзалевский В. Малороссийский гербовник. - СПб., 1914, - С. LXIII.
28. Корбач І. Сотники. - К., 1995. - С. 241.
29. Черниговские губернские ведомости. - Чернигов. -1852. - № 29.
30. Описание рек и речек Черниговского полка в 1754 г. // Труды Черниговской губернской архивной комиссии. - Чернигов. 1906-1908 г. - Вып. 7-й.-С. 19.
31. Черниговские губернские ведомости. - Чернигов. - 1854. - №8.
32. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малой России в Чернигове. - К., 1851. - С. 74.
33. Милорадович Г. Родословная книга Черниговского дворянства. - СПб., 1901. - Ч. 1. - С. 51.
- Модзалевский В. Малороссийский родословник. К., 1912. -Т. 3, - С. 602.
34. Модзалевский В. Малороссийский Родословник. - К., 1908. - Т. 2, - С. 566.
35. Метрическая книга из церкви с. Новый Белоус. Черниговский областной исторический музей им. В. В. Тарновского. Ал-374.
36. Пашенко Д. Описание Черниговского наместничества 1781 г. - Чернигов, 1868. - С. 61.
37. ЧОДМ. Инв. № Ал-374.
38. Милорадович Г. Родословная книга Черниговского дворянства. - СПб., 1901. - Ч. 1. - С. 51-52.
39. Обзор развития деятельности Черниговского уездного земства за 50 лет. - М., 1916. - С. 84.
40. Історія міст і сіл Української РСР. Чернігівська область. - К., 1972. - С. 708.
- Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. - К., 1990.-С. 554.
41. Таранушенко С. Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України. -К., 1976. - С. 66.
42. Карнабед А. // Звід пам'яток історії і культури України. Чернігівська область. Рукопис.
43. Чернігівские епархиальные известия. - 1863. - № 17. Прибавления. - С. 564.
44. Там само. - С. 568.
45. Там само.
46. ДАЧО. - Ф. - 679. - Оп. 335. - Спр. 10. - Арк. 374.
47. Там само.

48. Списки населенных мест Российской империи. Черниговская губерния. - СПб., 1866.-Т. XLVIII.
-С. 14.
49. ДАЧО. - Ф 679. - Он. 307: - Спр. 10. - Арк. 406.
50. Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. - К., 1990. - С. 554.
51. Списки населенных мест Российской империи. Черниговская губерния. - СПб., 1866. - Т. XLVIII
-С. 14.
52. ДАЧО. - ФР - 69. - Он. I. - Спр. 40. - Арк. 6.
53. Там само. - Арк. 8.
54. ДАЧО. - ФР - 1597. - Он. 1. - Спр. 11- Арк. 132.
55. ДАЧО. - ФР - 69. - Он. I. - Спр. 88.
56. Там само. - Спр. 40. - Арк. 20.
57. Там само. - Спр. 88.
58. Історія міст і сіл Української РСР. Чернігівська область. - К., 1972. - С. 708.
59. Там само.
60. Там само.
61. Архів Новобілоуської сільської ради.
62. Героев подвиги бессмертны. - К., 1982, - С. 275.
63. ДАЧО. - ФР - 69. - Он. 15. - Спр. I 3. - Арк. 25.
64. Історія міст і сіл Української РСР. Чернігівська область. - К., 1972. - С. 708.
65. Черниговские губернские ведомости. - 1894. -№ 10.
66. Черниговские епархиальные известия. - 1893. -№2. - С. 52.
67. Там само.

Парафіяльні священники Свято-Троїцької церкви

1. О. Кирило Лук'янович - ? - 1698 р. - ? (Черниговские епархиальные известия. - 1863. - № 17. Прибавления. - С. 564).
2. О.? Маляревський. - ? - 1781 р. - ? (Пашенко Д. Описание Черниговского наместничества 1781 г. - Чернигов, 1868. - С. 61)
3. О. Федір Рознятовський. - ? - 1793 р. (Метрическая книга церкви с.Новый Белоус. ЧОИМ. Ал. - 374).
4. О. Ананій Рознятовський - ? - 1793 р. - 1815 р .-? (Метрическая книга церкви с. Новый Белоус. ЧОИМ. Ал-374).
5. О. Григорій Рознятовський - ? - 1883 р. (Метрическая книга Свято-Троицкой церкви с. Новый Белоус. (ДАЧО. - Ф - 679. – Оп. 10. - Спр. 335).
6. О. Аристарх Колчицький. - 1883, 1884-?. (Там само).
7. О. Павло Ркмицький. - ? - 1890 р. ДАЧО. - Ф - 679. - Он. 10. - Спр. 536.
8. О. Павло Соломаха. 1891-1894 рр. ДАЧО. - Ф - 679. - Оп. 10. - Спр. 965-980.
9. О. Василь Олексій Адашов. - ?- 1896 р. - ?- ДАЧО. - Ф - 679. - Оп. 10. - Спр. 988.
10. О. Віталій Слосаревський. - ?- 1912 р.-? - ДАЧО. - Ф - 679. - Оп. - 10. - Спр. 1021.
11. О. Гавріл Шапошников. - ? - 1913 р.-? - ДАЧО. - Ф - 679. - Оп. 10. - Спр 1526.
12. О. Кандій Струков. - 1913-1917 рр. - ДАЧО. Ф - 679. - Оп. 10. - Спр. 1526, 1647.
13. О. Михайл Матвієнко -? - 1921 р.-? - ДАЧО. - Ф - 69. - Оп. 1. - Спр. 4. - Арк. 6.
14. О. Віталій Новожилов.-?- 1924 р.-? -Газ. "Червоний прапор", 1924, 19лютого.
15. О. Олексій чи Олександр-? -1935 р.-?(Спогади М. М. Єрмоленка).
16. О.Олександр Стронський - 1941 -?(Так само).
17. О.Миколай -?(Згадки парафіян).
18. О.Василь Демиденко-?- 1969- 1972рр.-?(Спогади Н.М.Гурок).
19. О. Іоан Фесик -?(Згадки парафіян).
20. О. Григорій Товстогон- 1984-1987 рр. (Так само).
21. О. Олександр Доломан - 1987-1990 рр. (Так само).
22. О. Михайл Галушко - 1990-1992 рр. (Так само).
23. О. Миколай -1992 р. (Так само).
24. О. Роман Халимонов - 1993-1996 рр. (Так само).
25. О. Олег - 1996 р. (Так само).
26. О. Георгій Смирнов. - 1996-1999 рр.